

20 ביולי 2016

דאעש: תמונת מצב ומגמות להמשך¹

שתי תמונות המסמלות את התגברות הטרור ברחבי העולם, בעוד דאעש הולך ונחלש במדינות הליבה שלו. מימין: הרוגים מוטלים בטיילת של ניס בעקבות פיגוע דריסה בעת חגיגות יום הבסטיליה (youtube.com). משמאל: העיר אלפלוג'ה, סמל הג'האדיסטים בעיראק, לאחר שחרורה מידי דאעש (אלערביה, 26 ביוני 2016).

כללי

1. לפני כשנה, הרצאתי בפני הכנס למודיעין וליחידות מיוחדות על המערכה, שמנהלות ארה"ב ומדינות הקואליציה הבינלאומית נגד דאעש. "השורה התחתונה" בהרצאה הייתה, כי המערכה עדיין לא הצליחה לפגוע ביכולותיו הצבאיות והממשלתיות של דאעש, וכי הארגון הולך ומתחזק.

2. בשנה שחלפה מאז השתנתה תמונת מצב זאת באופן יסודי: תנופת התפשטות והתחזקות של דאעש נבלמה. המערכה נגדו הפכה ליעילה הרבה יותר ושטחי שליטתו בעיראק, סוריה ובלוב הולכים ו"מתכווצים". אלה הן החדשות הטובות, אולם יש גם חדשות רעות:

א. למרות הקשיים במדינות הליבה הצליחו דאעש ותומכיו להגביר באופן משמעותי את היקף פיגועי הטרור במזרח התיכון וברחבי העולם. אלה תוך עלייה ברמת מורכבותם וברמת הקטלניות של חלק מהפיגועים.

ב. בשנה בה נחלש דאעש המשך הארגון להתפשט לזירות נוספות במזרח התיכון וברחבי העולם. המותג "דאעש" ותפיסת העולם הסלפית-ג'האדיסטית נותרו עדיין אטרקטיביים ובעלי

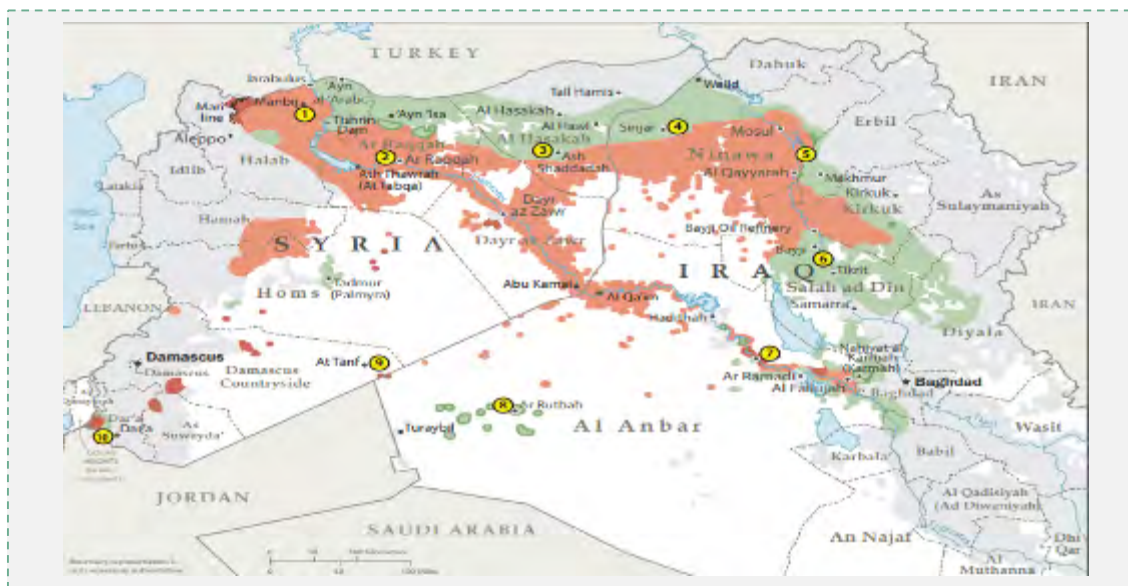
¹ הרצאה (מורחבת) של ד"ר ראובן ארליך, שניתנה בכנס הבינלאומי השני למודיעין וליחידות מיוחדות ב-19 ביולי 2016.

השפעה על ארגונים ופעילים ג'האדיסטים רבים, כולל כאלו, שבעבר השתייכו לאלקאעדה והחליפו צד.

3. בעוד **שבתחום ההתקפי** נחלה הקהילה הבינלאומית הצלחות הרי **שבתחום הסיכול** היא כשלה פעם אחר פעם במתן מענה הולם למתקפת הטרור של דאעש. אנסה לבחון את תמונת המצב הנוכחית ולהצביע על האתגרים והקשיים, העומדים בפני שתי הקואליציות הנלחמות נגדו. **להלן שני מאפיינים בולטים להיחלשות דאעש בשנה האחרונה.**

אובדן שטחים

4. במאי 2015, כשנה לאחר ההכרזה על הקמת הח'ליפות האסלאמית. הגיע דאעש לשיא התפשטותו הטריטוריאלית **בעיראק ובסוריה**, עם כיבוש הערים אלרמאדי בעיראק ותדמור בסוריה. דאעש נתפס אז כארגון מנצח וכשירותם הצבאית של כוחות הביטחון העיראקים והסורים הועמדה בסימן שאלה גדול. **אולם בשנה שחלפה מאז התהפך הגלגל. דאעש נחלש ואיבד נכסים טריטוריאליים משמעותיים.** הערכת הממשל האמריקאית גורסת, כי **דאעש איבד כמחצית (47%) משטחי שליטתו בעיראק וכחמישית (20%) משטחי שליטתו בסוריה (עדכני לסוף יוני 2016).**

מפה, שהוצגה בפני הועדה ליחסי חוץ של הסנט בעת שימוע שנערך לברט מקגורק, השליח הנשיאותי המיוחד לקואליציה הבינלאומית נגד דאעש (28 ביוני 2016). הצבע הכתום מסמל את שטחי שליטתו של דאעש. הצבע הירוק מסמל את השטחים, שאיבד דאעש.

5. להלן עיקרי תמונת המצב בשתי המדינות הללו:

א. עיראק:

1) בשנה האחרונה שוחררו מידי דאעש כמה ערי מפתח: **תכרית ובייג'י** במרחב שמצפון לבגדאד; **פלוג'ה, אלרמאדי, חדית'ה** במחוז אלאנבאר; **אלרתבה** באזור משולש הגבולות עיראק-סוריה-ירדן ו**סנג'אר** בצפון מערב עיראק.

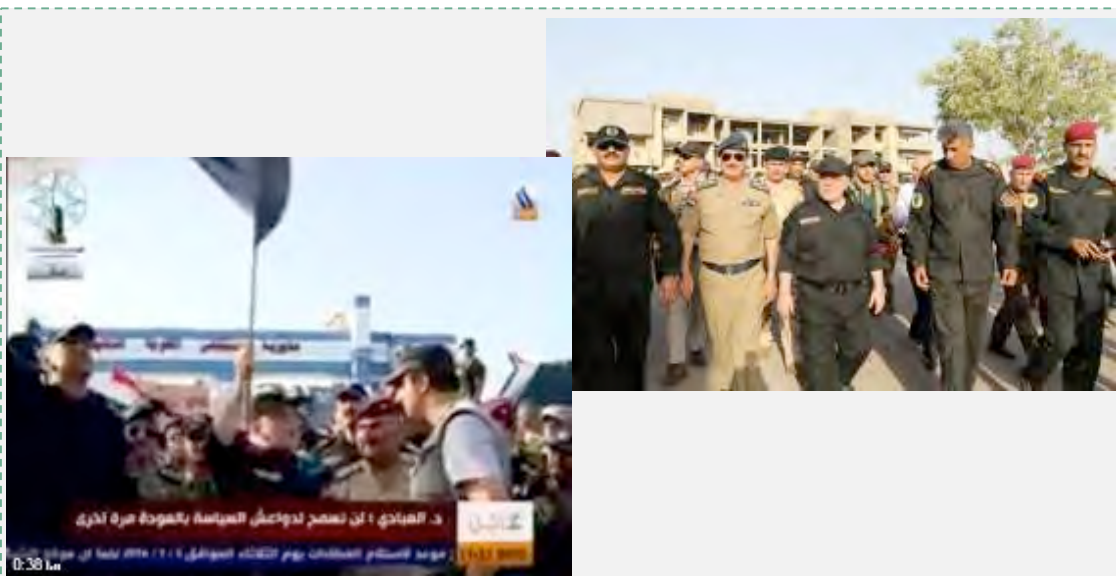
"תמונות הניצחון" של צבא עיראק. מימין: דגל עיראק מונף בעיר אלרמאדי מעל מפקדת משטרת מחוז אלאנבאר. משמאל: חיילים עיראקים מניפים את דגל עיראק באזור בנייני הממשל במרכז העיר (אלסומריה, 28 בדצמבר 2015).

ראש ממשלת עיראק חידר אלעבאדי מכריז על שחרורה של אלפלוג'ה (ערוץ אלעראקיה, 26 ביוני 2016).

העיר אלפלוג'ה לאחר שחרורה מידי דאעש (חשבון הטוויטר עיראק מנצחת, 28 ביוני 2016).

מימין: ראש ממשלת עיראק חידר אלעבאדי (במרכז) מבקר באלפלוג'ה בלוויית קצינים בכירים מצבא עיראק (חשבון הטוויטר של האגף למבצעים מיוחדים של צבא עיראק, 26 ביוני 2016). משמאל: "תמונת ניצחון": אלעבאדי מניף את דגל עיראק באלפלוג'ה (ערוץ אלעראקיה, 26 ביוני 2016).

2) מרבית הערים והמרחב הכפרי שמסביבם נכבשו ע"י צבא עיראק, בסיוע אווירי של ארה"ב ומדינות הקואליציה, ובסיוע מליציות שיעיות או בני השבטים הסונים. מקצתם (בצפון) נכבשו ע"י כוחות הפשמרגה הכורדים, שהוכיחו עצמם ככוח צבאי אפקטיבי.

3) פעילי דאעש שנדחקו מהערים התפזרו באזורים הכפריים או באזורים המדבריים. משם הם ממשיכים לנהל פעילות טרור וגרילה נמרצת נגד הכוחות העיראקים, נגד יעדי ממשל עיראק ונגד בני העדה השיעית (בגדאד ספגה שורה של פיגועי טרור קשים, כולל פיגוע הרג המוני במרכז העיר, שגרם למותם של 250 תושבים).

4) שליטת דאעש במוצול, "עיר הבירה" של דאעש וסמל החליפות האסלאמית, עדיין לא נפגעה באופן משמעותי. הארגון ממשיך לקיים את שטחי שליטתו במחוז נינוא,

מדרום וממערב למוצול, ובכמה ערים שבמעלה הפרת עד לגבול עם סוריה. אולם שטחי שליטתו עומדים בפני לחצים הולכים וגוברים מצד צבא עיראק, הכורדים והכוחות הנוספים הלוחמים נגדו. צבא עיראק בסיוע ארה"ב מבסס עתה שליטתו במרחב העיירה אלקיארה, כשישים ק"מ מדרום למוצול, הנתפס כנקודת זינוק לכיבוש בעתיד של העיר מוצול.

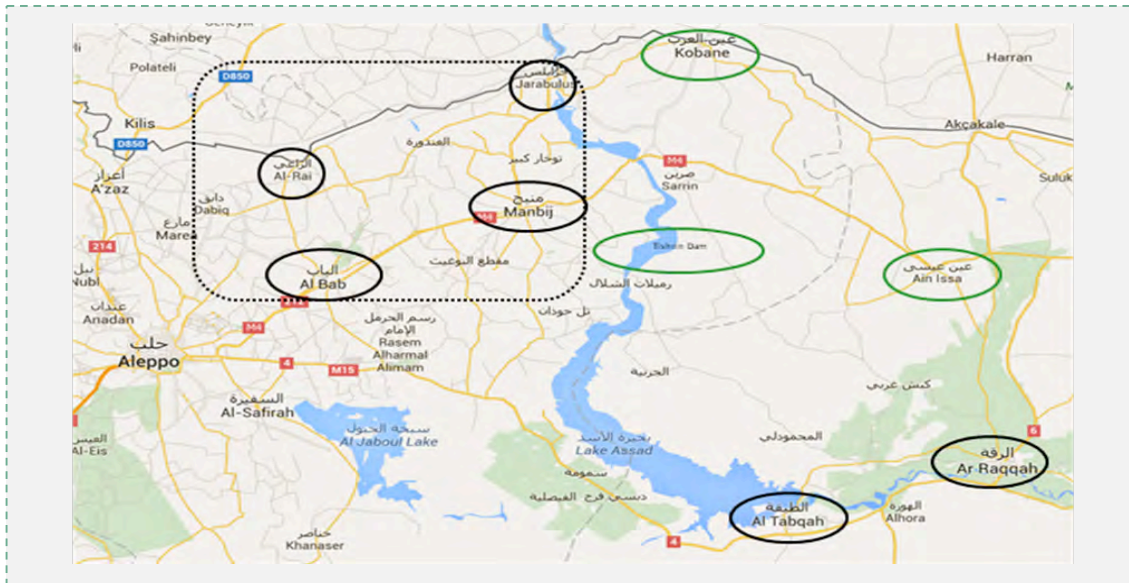
ב. סוריה:

1) דאעש איבד בסוריה שני אזורי שליטה חשובים: ערים ועיירות בעלי אופי כורדי, לאורך הגבול התורכי (כובאנה, תל אביאד, אלחסכה), אשר נכבשו ע"י הכוחות הכורדים (YPG) בסיוע אמריקאי; וערים חשובות במזרח סוריה (תדמור, אלקריתין, ממזרח ודרום מזרח לחמץ), שנכבשו ע"י צבא סוריה בסיוע רוסי.

2) הכוחות הכורדים ובעלי בריתם הערביים (SDF), בסיוע אווירי אמריקאי, נלחמים עתה בעיר מנבג', שממערב לפרת. מטרת המערכה היא להשתלט על מאחזי דאעש, שלאורך הגבול התורכי, ברצועה שאורכה כ-55 ק"מ (ג'ראבלוס, אלבאב, אלראעי). זאת כדי לקטוע את ערוץ האספקה הלוגיסטי והמבצעי של דאעש דרך הגבול התורכי.

לוחמי הכוחות הסוריים הדמוקרטיים (SDF), כוח הנתמך על ידי ארה"ב, הנשען על הכוחות הכורדים בסוריה (YPG) בכניסה המערבית לעיר מנבג' (פארס, 18 ביוני 2016).

אזור השליטה של דאעש בקרבת הגבול התורכי, שממערב לפרת. מאחזיו העיקריים הינם הערים מנבג', ג'ראבלס, אלבאב ואלראעי (Google Maps). כיבוש מרחב זה ע"י SDF יפגע קשות בלוגיסטיקה של דאעש, אולם יעורר בעיות קשות עם התורכים.

3) צבא סוריה ובעלי בריתו החלו לאחורנה במהלך צבאי (שלא הניב תוצאות) בכיוון "ליבת" שלטונו של דאעש באלרקה ואלטבקה (שממערב לה). אולם המהלך נבלם כאשר המשטר הסורי בסיוע איראן וחזבאללה השלימו לאחורנה את כיתור העיר החשובה חלב לקראת השתלטות עליה (הנמצאת בעדיפות גבוהה יותר של המשטר הסורי ובעלי בריתו).

4) "ליבת" שלטונו של דאעש בסוריה הינה העיר אלרקה, ושורה של ערים ועיירות, לאורך הפרת במחוזות דיר אלזור ואלרקה. דאעש ממשיך גם לקיים נוכחות, באופן ישיר או באמצעות ארגונים המזוהים עימו, במרחב דמשק, משולש הגבולות סוריה-ירדן-ישראל ובמרחב חלב. אולם פעיליו באזורים הללו נתונים ללחצים קשים הן מצד המשטר הסורי והן מצד ארגוני מורדים אחרים וחלקם מנותקים מ"אזורי הליבה" של הארגון.

6. למדינות בהן "התכווצו" שטחי שלטונו של דאעש ניתן להוסיף גם את לוב, המדינה היחידה, שבה הצליח דאעש לפני כשנה וחצי, להקים מרחב שליטה טריטוריאלי (מרחב סרת, מעוזו של קד'אפי לשעבר). לפני כחודשיים נפתחה במרחב סרת מתקפה נגד דאעש בהובלת כוחות שבדומיננטיות "שחר לוב", הפועלים מטעמה של ממשלת ההסכמה הלאומית. הכוחות התוקפים כבשו את מרבית שטחי שליטתו של דאעש והם עוסקים בטיהורה של העיר סרת. אובדן מרחב סרת יחליש מאוד את מאחזיו האחרים של דאעש בלוב, אך להערכתנו לא יביא להיעלמותו ממדינה זו.

הפגיעה במשילות

7. בשנה האחרונה נפגעה יכולת המשילות של דאעש בשטחי הליבה ובאזורים נוספים:

א. הסיבה העיקרית לכך היא הירידה משמעותית בהכנסותיו בהיקף של עשרות אחוזים. זאת כתוצאה מהעדיפות שנותנת רוסיה וארה"ב לפגיעה בתשתית הכלכלית של דאעש. עדיפות

זאת מתבטאת בהתקפות אוויריות מדויקות נגד מתקנים לייצור נפט ומוצריו שבשליטת דאעש ועל מיכליות המובילות תוצרי דלק. סיבה נוספת הינה הגברת פעילות הסיכול של התורכים נגד דאעש לאורך הגבול, המקשות עליו לייצא את תוצרי הדלק לתורכיה. לכך נוסף צמצום הכנסות דאעש מגביית מיסים ודמי חסות כתוצאה מאובדן שטחי שליטה נרחבים. עם זאת דאעש נותר עדיין ארגון טרור עשיר, שהכנסותיו עולות על אלו של ארגונים אחרים הפועלים בסוריה ועל אלו של מרבית ארגוני הטרור בעולם (חזבאללה, הנתמך באופן מאסיבי ע"י איראן, הינו היחיד העובר אותו).

ב. בסוף אפריל 2016 הודיעו הרוסים, כי מטוסייהם השמידו למעלה ממאתיים מתקני נפט של דאעש ולמעלה מאלפיים מיכליות להובלת דלק. ב-8 ביולי 2016 הודיע קולונל כריסטופר גארוור (Christopher Garver), דובר הקואליציה האמריקאית, כי מטוסי ארה"ב ומדינות הקואליציה ביצעו יותר מ-303 תקיפות אוויריות על מתקני נפט וגז של דאעש מאז תחילת המערכה. להערכתו הכנסות דאעש, שנאמדו בכ-30 מיליון דולרים לחודש ממסחר בלתי חוקי בנפט ובגז ירדו בכ-50% והגיעו לאחרונה ל-15 מיליון דולרים לחודש (במחצית השנייה של 2014, בשיא פריחתו, הגיעו ההכנסות החודשיות של דאעש לסכום של קרוב ל-100 מיליון דולרים).

צילום, שפרסם משרד ההגנה הרוסי: חיל האוויר הרוסי תוקף מתקני נפט בסוריה (30 Tass בדצמבר).

ג. הירידה בהכנסות פגעה ביכולת דאעש לספק שירותים זולים (או חינמיים) לאוכלוסייה ובכך נפגעה במידה מסוימת האטרקטיביות של המדינה האסלאמית, שהתיימרה למלא חלל שלטוני. הפגיעה בתשתיות הנפט גרמה בין השאר לעליית מחירי החשמל והדלק באזורים שבשליטת דאעש. כמו כן נפגעה יכולת דאעש ולשלם משכורות ללוחמים ולמנהל האזרחי (על פי הערכה אמריקאית ירדו משכורות הלוחמים בכמחצית). הדבר הביא לגילוי אי שביעות רצון בקרב התושבים, יצר בעיות מוראל ומוטיבציה בקרב פעילי דאעש, שמשכורתם קוצצה, ודרבן פעילים זרים של דאעש לשוב למדינות האם שלהם. עם זאת עד כה לא איתרנו ביטויי מרי משמעותיים

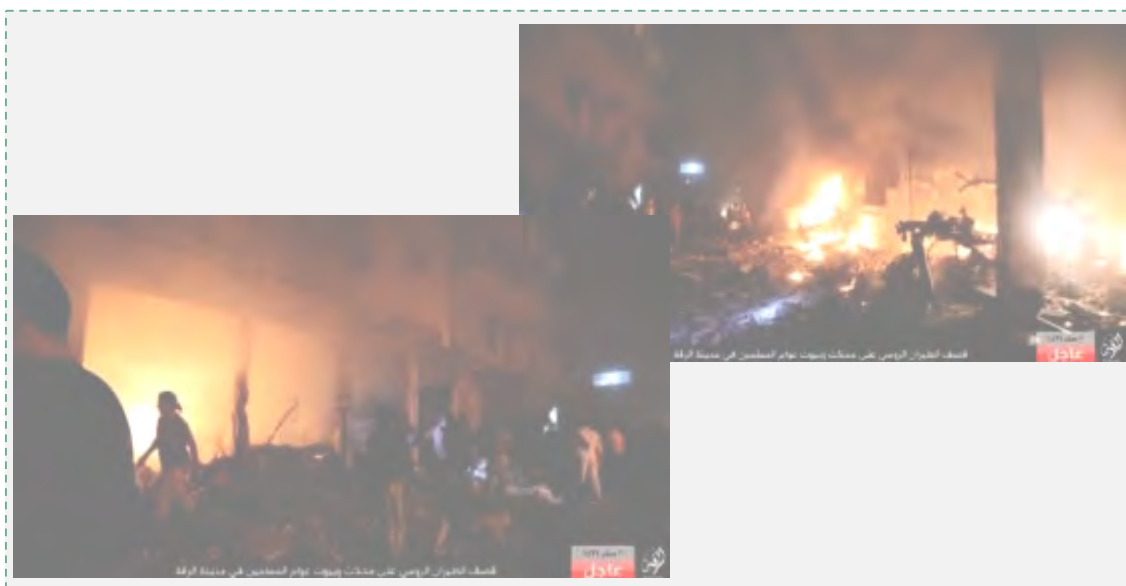
במוצול ואלרקה, שתי "ערי הבירה" של דאעש, ונראה, כי למרות הקשיים הללו האחיזה של דאעש בהן עדיין לא התערערה באופן משמעותי.

מדוע התהפך הגלגל?

8. להערכתנו ניתן להצביע על ארבע סיבות עיקריות העומדות ביסוד היחלשות דאעש:

א. הגברת האפקטיביות של המאמץ הבינלאומי נגד דאעש:

1) הצטרפות רוסיה למערכה (סוף ספטמבר 2015), והתקפותיה האוויריות המאסיביות (ששמו דגש על תשתיות כלכליות), הגבירו באופן משמעותי את הלחץ על דאעש (הגם שחלק מהמאמצים הרוסיים מופנה נגד ג'בהת אלנצרה וארגוני המורדים).

הצטרפות רוסיה למערכה האווירית: תקיפת מטוסים רוסיים יעדים באלרקה (אח'באר אלמסלמין, 14 בנובמבר 2015).

2) לכך ניתן להוסיף את הגברת האפקטיביות של התקיפות האוויריות של ארה"ב ובעלות בריתה נגד יעדי דאעש, בין השאר כתוצאה משיפור היכולות המודיעיניות ההתקפיות (בשונה מהמודיעין לצרכי סיכול פיגועי טרור, שעדיין טעון שיפור רב). השיפור באיכות המודיעין מצא ביטוי בין השאר בעלייה בהיקף הסיכולים הממוקדים המוצלחים של פעילי דאעש ופגיעות מדויקות במתקנים הכלכליים ובציוד הצבאי של הארגון.

3) דוגמאות להגברת האפקטיביות התקיפות האוויריות ניתן למצוא בתקיפה נגד שיירת דאעש באזור אלפלוג'ה (30 ביוני 2016), שגרמה למותם של לפחות 250 לוחמים ולהשמדת כלי רכב רבים ולתקיפת בניין בקרבת מוצול אשר אוסן בו סכום גדול של כסף מזומן של דאעש (17 בינואר 2016).

תמונה מתוך סרטון שפרסם משרד ההגנה של ארה"ב, המתעד תקיפה נגד בניין בקרבת במוצול, אשר בו אוחסן סכום גדול של כסף מזומן של דאעש (אתר משרד ההגנה של ארה"ב, 17 בינואר 2016).

כלי רכב של דאעש, שהושמדו בתקיפה מהאוויר באזור אלפלוג'ה ב-30 ביוני 2016 (אלחרה, 30 ביוני 2016). על פי דיווח אמריקאי נהרגו בתקיפה 250 פעילים.

ב. שיפור הכשירות הצבאית של הכוחות המקומיים בעיראק ובסוריה, הנלחמים נגד דאעש: המדובר בשלושה כוחות הנושאים בעיקר הנטל: כוחות הביטחון העיראקים ובעיקר הכוח ללחימה בטרור, הנתמכים ע"י ארה"ב; הכוחות הכורדים בעיראק (פשמרגה) ובסוריה (YPG), שהוכיחו עצמם כבעלי מוטיבציה גבוהה ויכולות צבאיות, הנתמכים ע"י ארה"ב; צבא סוריה, הנתמך ע"י איראן וחזבאללה ומקבל סיוע אווירי מרוסיה, שהוכיח שיפור מסוים ביכולותיו. משקלם של כוחות אחרים (מליציות שיעיות, בני השבטים, כוחות מקומיים) הינו משני.

ג. הירידה בכשירות הצבאית של דאעש:

1) ירידה זאת נובעת משלל הבעיות שעיימן נאלץ דאעש להתמודד: הפגיעה בהכנסות, שגרמה לקשיים ביכולתו לשלם משכורות לפעיליו; פגיעה ביכולת התנועה של הפעילים

בתוך סוריה ועיראק וביניהן; **הקשיים הגוברים שבשימור הקשר הלוגיסטי והמבצעי של דאעש עם "החוף"; סיכולים ממוקדים מוצלחים של פעילי דאעש בכירים בעיקר באמצעות התקפות אוויריות (ההישג הבולט ביותר של הסיכולים הממוקדים האמריקאים היה הריגתו של אבו עמר הצ'צ'ני, הפעיל הצבאי הבכיר של דאעש).**

(2) **הממשל האמריקאי מעריך עתה, כי כיום ברשות דאעש 18-22 אלף לוחמים בעיראק ובסוריה (עדכני לסוף יוני 2016). בשיא הצלחותיו של דאעש (נובמבר 2014) הערכנו את מספר פעיליו ב-25,000 (והערכה אמריקאית באותו זמן נקבה במספר 33,000). במספר פעילי דאעש חלה איפא ירידה של בין רבע לשליש.**

(3) **לכך ניתן להוסיף את הירידה באיכות ההנהגה והמפקדים בשטח כתוצאה מהנפגעים הרבים (בשימוע בפני הסנט האמריקאי, סוף יוני 2016, מסר השליח האמריקאי הנשיאותי למאבק נגד דאעש, כי בחודשים האחרונים נהרגו יותר ממאה מפקדים של דאעש ברמות הבינוניות והבכירות).**

ד. החמרת צעדי הסיכול והמנע של תורכיה:

(1) **כוחות הביטחון התורכיים, שבעבר העלימו עין מתנועת פעילים וסחורות של דאעש דרך הגבול, החלו בחודשים האחרונים לפעול באופן אפקטיבי יותר נגד דאעש. זאת כתוצאה מלחצים בינלאומיים (בהובלת ארה"ב) וכתגובה לפיגועי הראווה שביצע דאעש נגד תורכיה. בנוסף לכך מאפשרת תורכיה לארה"ב ולקואליציה הבינלאומית לפעול מבסיס אינצ'רליק שבדרום המדינה.**

(2) **הגברת האפקטיביות של פעילות הכוחות התורכים פגעה ביכולתו של דאעש להעביר לוחמים זרים ואספקה לסוריה, לייצא תוצרי נפט לתורכיה, ולשגר פעילים מבצעיים לחו"ל. עם זאת דאעש שולט עדיין על 55 ק"מ לאורך הגבול עם תורכיה וכל עוד לא יכבשו מאחזיו, שבקרבת הגבול הסורי, חסימת הגבול הסורי-תורכי לא תהייה אפקטיבית דייה.**

(3) **יומיים לאחר כישלון ההפיכה הצבאית בתורכיה חודשו התקיפות האוויריות של ארה"ב והקואליציה מבסיס אינצ'רליק. עם זאת יש להמתין ולראות האם וכיצד ישפיע כישלון ההפיכה על האפקטיביות של פעילות כוחות הביטחון התורכיים נגד דאעש.**

מתקפת הטרור של דאעש

9. עד כאן החדשות הטובות. עתה תורן של שתי חדשות רעות. הראשונה: **הגברת מתקפת הטרור ברחבי העולם ושיפור ביכולת הביצוע.** השנייה **התפשטות דאעש לזירות חדשות במדינות העולם, למרות היחלשותו בשטחי הליבה שלו.** הקהילה הבינלאומית ושרותי המודיעין ברחבי העולם עדיין לא הצליחו לתת מענה הולם לשתי התופעות הללו.

10. הגברת מתקפת הטרור בשנה האחרונה- מאפיינים כלליים:

א. בשנה האחרונה ביצעו דאעש ותומכיו פיגועי הרג באתרים שונים: שדות תעופה, בתי מלון, ריכוזי אוכלוסייה, אתרי תיירות, מועדונים, שגרירויות, מוסדות חברתיים, אירועים המוניים (כגון חגיגות הבסטיליה) ועוד. מתקפת הטרור נועדה להפחיד ולהרתיע את אויבי דאעש ובו בזמן להביא לשיבוש חיי היום-יום, ולגרום לנזקים כלכליים (בדגש על פגיעה בתיירות ומערכת התעבורה האווירית). מתקפת הטרור נועדה גם להעלות את המוראל של פעילי דאעש ותומכיו ולהסיט את תשומת הלב מהמכות שספג הארגון באזורי הליבה שלו. עד כה ניתן לקבוע כי בצרפת, בבלגיה ובתורכיה, שלוש מדינות שעמדו במוקד מתקפת הטרור של דאעש, נחלו דאעש ותומכיו הצלחות בולטות.

ב. האם הפגיעה ב"מדינות הליבה" של דאעש פוגעת ביכולתו ויכולת תומכיו לבצע מתקפת טרור ברחבי העולם? ניסיון השנה האחרונה הוכיח, כי לנוכח היחלשות דאעש המוטיבציות שלו ושל תומכיו דווקא הולכות וגוברות, והיכולות המבצעיות שלהם לא נפגעות כתוצאה מכך. כאשר פנה אבו מחד אלעדנאני, דובר דאעש, למוסלמים ברחבי העולם בקריאה לבצע פיגועים נגד אויבי הח'ליפות (21 במאי 2016), התייחס לנקודה זאת. הוא קרא לארה"ב שלא להשלות את עצמה שהריגת מנהיג זה או אחר של דאעש תביא את הניצחון. נהפוך הוא, המדינה האסלאמית לדבריו מתחייבת להמשיך בלחימה גם אם היא תאבד מקומות כמו מוצול, או רקה או סרת, כפי שעשתה בזמנו בעיראק בעת הלחימה נגד ארה"ב.

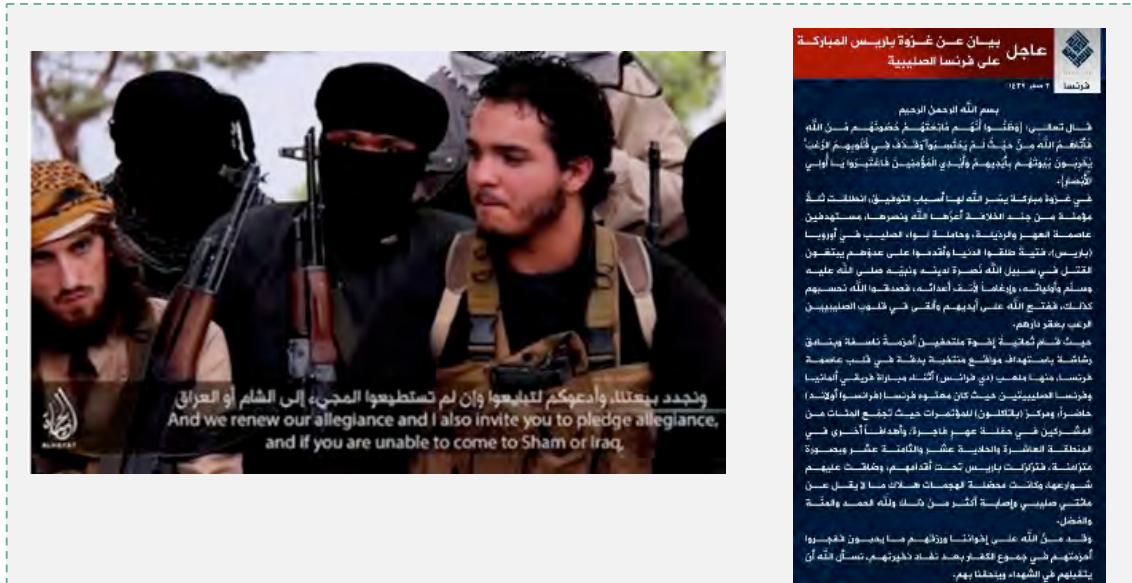
במתקפת הטרור בשנה האחרונה ניתן להבחין בשלוש רמות של תכנון וביצוע: רמת העל, פעולות שהם פרי יוזמה וביצוע של מפקדת דאעש בסוריה; הרמה המקומית, פעולות שהן יוזמה וביצוע של התארגנויות ופעילים מקומיים של דאעש במדינות השונות; ו"פיגועי השראה", פרי יוזמה וביצוע של "זאבים" בודדים, ללא אכוונה או סיוע מצד דאעש וללא ידיעת הארגון. להלן מאפייני שלושת הרמות הללו.

11. רמת העל:

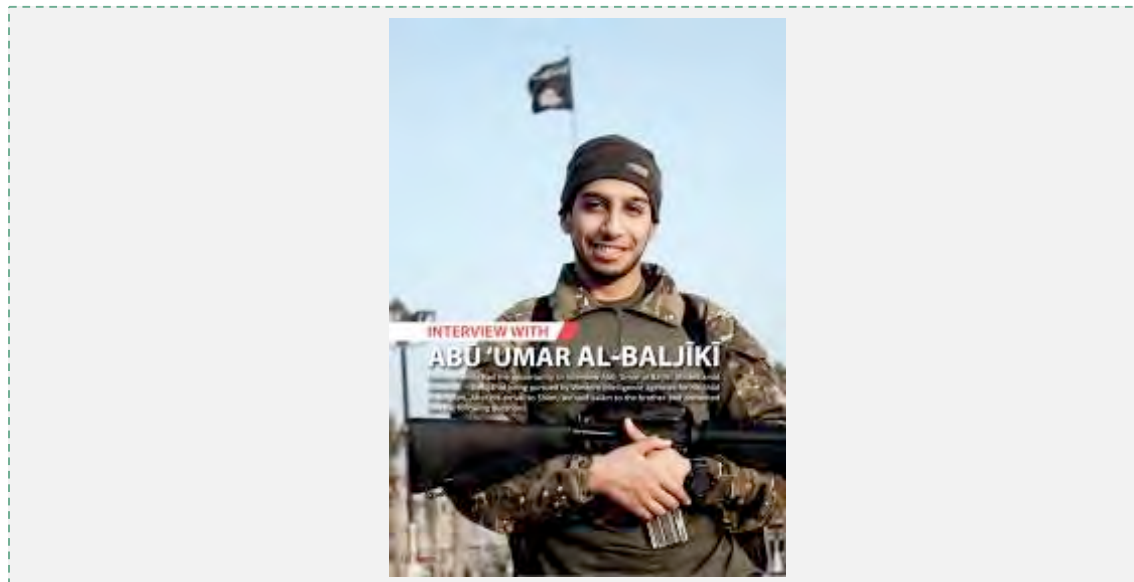
א. המדובר בפיגועי פיגועי ראוה מורכבים פרי יוזמה תכנון וביצוע של מפקדת דאעש בסוריה או פיגועים שבהם מסייעת מפקדת דאעש למחוזות השונים. פיגועים מעין אלו כונו נגד קבוצה "נבחרת" של מדינות ובתוכן מדינות מערב אירופה (צרפת ובלגיה), תורכיה וכנראה גם סעודיה. לפיגועים הללו התלווה תהליך של איסוף מל"מ, שיגור פעילים מסוריה והקמת תשתיות מבצעיות במדינות היעד. בפעולות הללו נטלו חלק הן פעילים ג'האדיסטים מקומיים והן פעילים, שלחמו בעבר בסוריה או כאלו שנשלחו לביצוע המשימה מסוריה. כמה פעולות בקטוריה זאת סוכלו ע"י שירותי הביטחון השונים אך אלו שבוצעו היו קטלניות והן גרמו לתהודה תקשורתית רבה.

ב. הפיגוע הראשון, שבישר שורה של פיגועי ראוה היה מתקפת טרור משולבת, שבוצעה ב-13 בנובמבר 2015 בפריס, והביאה למותם של 132 בני אדם. הפעולה בוצעה ע"י שמונה

מחבלים, שפעלו במסגרת שלושה צוותים, בשש זירות שונות (תיאטרון הבטקלאן, האצטדיון בשכונת סאן דניס, בצפון פריס ועוד). פיגוע זה תוכנן ואוּכּוּן ע"י מפקדת דאעש בסוריה והוא הצריך חשיבה והתארגנות מבצעית ופעילות לוגיסטית ומודיעינית מוקדמת בפריס (יעד לפעולה) ובבלגיה (המרכז הלוגיסטי של הפעולה).

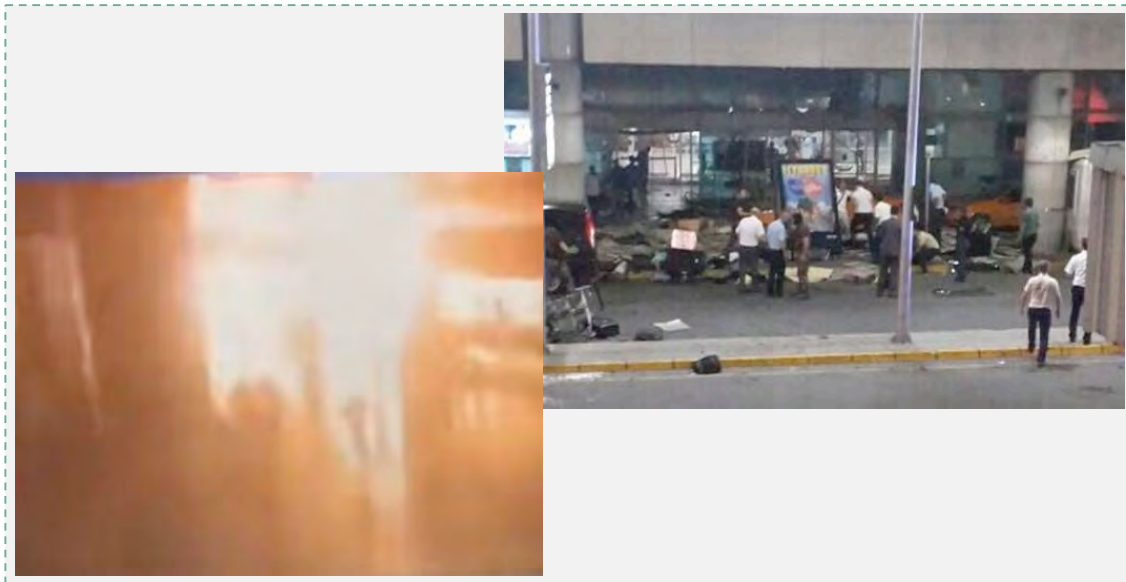
מימין: נוסח הודעת קבלת האחריות של דאעש למתקפת הטרור בפריז ב-13 בנובמבר 2015. משמאל: קטע מתוך סרטון, שפרסם דאעש בו נראה פעיל דאעש דובר צרפתית שקרא לביצוע פעולות טרור נוספות בצרפת (אלג'זירה, 13 בנובמבר 2015).

עבד אלחמיד אבעוד, המכונה אבו עמאר הבלגי, בעמוד השער של כתבה, שהתפרסמה בביטאון דאעש דאביק בשפה האנגלית (גליון מס' 7, פברואר 2015). הוא סיפר, כי נשלח ע"י דאעש למשימת טרור בבלגיה. החוליה נחשפה ע"י שירותי הביטחון הבלגיים, אך הוא הצליח להימלט ולשוב לסוריה. זמן קצר לאחר מכן שב ונשלח ע"י דאעש לאירופה ועמד בראש ההתארגנות, שביצעה את מתקפת הטרור בפאריס.

ג. בשנה האחרונה בוצעו עוד כמה פיגועי ראוה מורכבים, שלהערכתנו ניתן לשייכם לרמת העל:

1) פיגוע התאבדות בשדה התעופה הבינלאומי באיסטנבול (46 הרוגים), ליל 28 ביוני 2016.

מימין: הכניסה לשדה התעופה אתאטורק בתורכיה לאחר הפיגוע (וכאלת אלמרצד ללאנבאא', 29 ביוני 2016). משמאל: רגע הפיצוץ הראשון כפי שנקלט במצלמות האבטחה בשדה התעופה (יוטיוב, 29 ביוני 2016).

2) שלושה פיגועי התאבדות בסעודיה (מדינה, ג'דה, מזרח סעודיה), 4 ביולי 2016.

3) פיגוע התאבדות בנמל התעופה בבריסל (11 הרוגים) ובתחנת המטרו בבריסל (עשרים הרוגים), 22 במרץ 2016.

4) פיגוע התאבדות ברחוב אסתקלאל באיסטנבול (ארבעה הרוגים, שלושה מהם ישראלים), 19 במרץ 2016.

5) פיגוע התאבדות באתר תיירות ליד מסגד סלטאן אחמט באיסטנבול (11 הרוגים), 12 בינואר 2016.

6) הפלת המטוס הרוסי בסיני (למעלה מ-220 הרוגים), 31 באוקטובר 2015.

12. הרמה המקומית²:

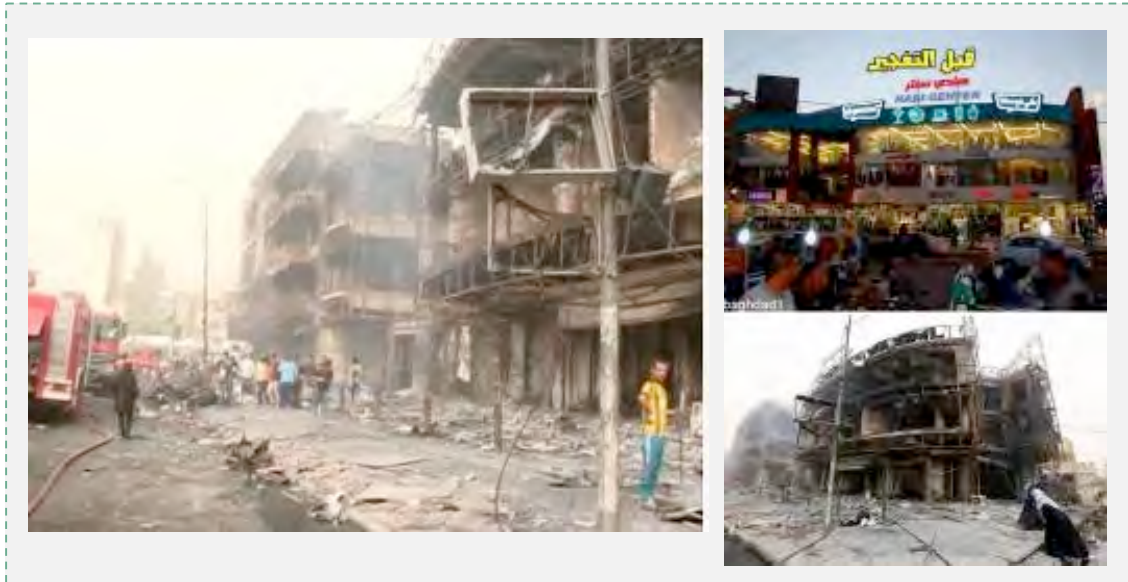
א. המדובר בפיגועים, אשר היוזמה התכנון והביצוע הם ברמת המחוזות השונים. בעיראק, סוריה, לוב וברחבי העולם. סוג זה של פיגועים הינו הנפוץ ביותר. בידי המחוזות במדינות השונות יכולות מבצעיות מגוונות כולל מחבלים מתאבדים, מכוניות תופת ואמצעי לחימה ייעודיים (רובי סער, רימונים, חגורות\אפודי נפץ). הפיגועים המבוצעים ברמת התכנון המקומי

² לפעולות הטרור נגד האזרחים, שבוצעו ברמה המקומית של המחוזות, ניתן להוסיף גם את לוחמת גרילה, שמנהלים מחוזות דאעש נגד כוחות סדירים במדינות השונות. בפעולות הללו נעשה שימוש רב במחבלים מתאבדים, נכס מתכלה, שדומה כי לדאעש אין עדיין מחסור בו. דאעש טוען, כי בחצי השנה האחרונה הופעלו ע"י המדינה האסלאמית 589 מחבלים מתאבדים בעיראק, סוריה ולוב (אעמאק, 8 ביולי 2016). גם אם המספר מוגזם מעט אין ספק כי דאעש הפעיל בתקופה זאת מאות מחבלים מתאבדים לפעולות טרור וגרילה בזירות השונות.

הינם הנפוצים ביותר. מעבר לפיגועים המבוצעים במדינות הליבה ניתן להבחין בפיזור גיאוגרפי רב בביצוע סוג זה של פיגועים.

ב. הפיגועים הבולטים בקטגוריה זאת בוצעו במדינות ערביות/מוסלמיות:

1) פיצוץ מכונת תופת במרכז קניות בלב בגדאד כ-250 הרוגים (2 ביולי 2016). זהו פיגוע אחד מבין מאות פיגועים, שבוצעו בשנה האחרונה בבגדאד, שהפכה ליעד מועדף לדאעש.

מימין: מרכז הקניות בבגדאד לפני ואחרי פיגוע הרג המוני, שבוצע ע"י דאעש, בו נהרגו 250 אזרחים (חק, 3 ביולי 2016). משמאל: זירת הפיגוע (אלסומריה, 3 ביולי 2016).

2) פיגוע הרג במסעדה ברובע הדיפלומטי של דאקה, בירת בנגלדש, עשרים הרוגים, (1 ביולי 2016).

3) פיגוע התאבדות בקונסוליה הפקיסטאנית בג'לאלאבאד, שבעה אנשי ביטחון אפגאנים נהרגו (2 ביולי 2016).

4) סדרת פעולות התאבדות בעיירה הנוצרית אלקאע, שבבקעת הלבנון, 15-20 הרוגים (27 ביוני 2016).

5) פיגוע ירי בעיר הנופש התוניסאית סוסה, 38 הרוגים, קרוב למחציתם תיירים בריטים (26 ביוני 2016).

6) פיגוע התאבדות בקרבת מחנה הפליטים רכבאן, שבצפון מזרח ירדן, שישה הרוגים, (21 ביוני 2016).

7) סדרת פעולות התאבדות בלאד'קיה ובג'בלה, מעוז העדה העלוית, יותר מ-150 הרוגים (23 במאי 2016).

8) פיצוץ מכונית תופת ופיגועי התאבדות **בעיירה אלסת זינב, הקדושה לשיעים**, למעלה משמונים הרוגים בפיגוע הראשון וקרוב לשבעים בשני (31 בינואר 2016).

9) פיצוץ מכונית תופת במחנה הדרכה של המשטרה **בזילטאן, שבצפון מערב לוב**, לפחות שבעים הרוגים (7 בינואר 2016).

13. "פיגועי השראה":

א. עד למחצית השנייה של 2015 היו "פיגועי השראה" **ביטוי מרכזי של פעילות הטרור של דאעש**, שכוונה בעיקר נגד מדינות המערב. **רק משהבשילו היכולות המבצעיות של דאעש, הפכו הפיגועים שביצע למתוכננים יותר ולמורכבים יותר**. למרות זאת נמשכים "פיגועי השראה" **המתבצעים ע"י בודדים**, שנחשפו לאידיאולוגיה הג'האדיסטית ולקריאות דאעש **למוסלמים ברחבי העולם לבצע פיגועים** (הרשתות החברתיות המזוהות עם הג'האד העולמי ממלאות תפקיד מרכזי בשיווק האידיאולוגיה של דאעש ובהפצת קריאות דאעש לבצע פיגועים). הפיגועים הללו **התבצעו במדינות המערב ללא אכוונה, הנחיה וסיוע של מפקדת דאעש או מצד ההתארגנויות המקומיות דבר המקשה על התמודדות נגדם**.

ב. קריאות למוסלמים ברחבי העולם, בדגש על מדינות המערב, לפגוע ב"כופרים" בכל דרך שהיא:

1) לפני כשלושה חודשים, ב-16 באפריל 2016, **קרא אבו מחמד אלעדנאני דובר דאעש לכל מוסלמי מאמין "להרוג את הכופרים: אמריקאים, צרפתים ובעלי בריתם"**. הוא ציין, כי כל מי שאינו יכול לבצע זאת באמצעות מטען חבלה או ירי, **חייב לפעול בדרכים אחרות כגון השלכת אבן, שיוסף גרון, דריסה, שריפת בתים ועסקים** (אח'באר דולת אלסלאם, 16 באפריל 2016).

2) לפני כחודשיים, ב-21 במאי 2016, השיק **אבו מחמד אלעדנאני** קמפיין איומים חדש (במספר שפות וביניהן אנגלית, צרפתית וגרמנית). הוא קרא לתומכי הח'ליפות האסלאמיות באירופה ובאמריקה לתקוף את הנוצרים "הצלבנים" ולהרוג בהם בהדגישו, כי אין להירתע מפגיעה באזרחים, משום שבארצות "הצלבנים" אין חפים מפשע: **"דעו, כי בארצם של הצלבנים... אין חסינות לדם ואין דבר כזה שנקרא חפים מפשע... דעו כי פגיעה שלכם במה שמכונה אזרחים רצויה ומועילה לנו יותר, משום שהיא מכאיבה להם יותר"**.

ג. **קריאתו של אבו מחמד אלעדנאני**, בהמשך לקריאות קודמות של דאעש לתומכיו ברחבי העולם, נפלה על **אוזניים קשובות**. מאז בוצעו כמה "פיגועי השראה" בולטים, רובם ע"י מחבלים בודדים, **בצרפת, ארה"ב וישראל, שעל חלקם קיבל דאעש אחריות:**

1) **פיגוע באמצעות גרזן בנוסעים ברכבת שנסעה מדרום מזרח לורצבורג, שבבווריה**, חמישה פצועים (18 ביולי 2016).

2) **פיגוע דריסה בחגיגות יום הבסטיליה בניס, שבדרום צרפת, 84 הרוגים, כמאתיים פצועים (14 ביולי 2016).**

3) **רצח קצין משטרה צרפתי ובת זוגו בעיירה מגננוויל (Magnanville), כחמישים ק"מ מפאריס (13 ביוני 2016)**

4) **פיגוע הרג המוני במועדון של הקהילה הגאה באורלנדו, שבפלורידה, 49 הרוגים (12 ביוני 2016).**

מימין: **עמר צדיקי מתין, מבצע הפיגוע במועדון הקהילה הגאה באורלנדו, פלורידה (חק, 12 ביוני 2016). משמאל: הודעת דאעש מיום 12 ביוני 2016 לפיה "לוחם מהמדינה האסלאמית" הוא שביצע את ההתקפה באורלנדו (חק, 13 ביוני 2016).**

5) **פיגוע ירי במתחם שרונה בלב ת"א ע"י שני מחבלים מאזור חברון, שאחד מהם הושפע מהאידיאולוגיה של דאעש בעת שלמד בירדן, ארבעה הרוגים (8 ביוני 2016).**

6) **לפיגועים הללו ניתן להוסיף פיגוע הרג המוני, שבוצע במרכז רווחה ומכון שיקומי לבעלי מוגבלויות בעיר סאן ברנרדינו שבקליפורניה, 14 הרוגים (2 בדצמבר 2015).**

14. **בעוד שבתחום האופנסיבי, במאבק נגד דאעש ב"מדינות הליבה", חלה התקדמות משמעותית, הרי שהתמודדות בתחום הדפנסיבי (הסיכול והאבטחה) נחל המאבק כישלונות. הדבר בולט במיוחד בצרפת ובתורכיה, שתי מדינות הנמצאות "על הכוונת" של דאעש. פיגוע הדריסה בניס המחיש היטב, כי בתחום הסיכול והאבטחה חייב להתבצע שידוד מערכות יסודי כדי לתת מענה הולם לאתגר, שמציגה מתקפת הטרור של דאעש.**

15. **שידוד המערכות הנדרש הינו רב-תחומי, נכללים בו: תחום הסיכול (מתן מודיעין התרעתי כל כוונות פיגוע ועל התארגנויות), התחום האבטחה (מתן מענה לפרצות אבטחה, המקלות על הרג המוני, כמו זה שבוצע בניס ביום הבסטיליה); שיתוף הפעולה בין הקואליציות השונות והמדינות השונות**

(שעדיין לוקה בחסר); **ותחום החקיקה** (כדי לתת לשירותי הביטחון כלים טובים יותר בלחימה בטרור). תשומת לב מיוחדת של הרשויות המדינתיות השונות דורשת **התמודדות עם תופעת רדיקליזציה האסלאמית בקרב קהילות מוסלמיות במדינות המערב ומתן מענה לתופעה של "פיגועי השראה" מצד מחבלים או קבוצות, שנחשפו לאידיאולוגיה הסלפית-ג'האדיסטית.**

התפשטות דאעש

16. במקביל למתקפת הטרור ניתן להבחין בשנה האחרונה בהתפשטות דאעש למדינות אזוריים מוסלמים נוספים ברחבי העולם. להתפשטות זאת יש פוטנציאל טרוריסטי רב, שעדיין לא מוצה. דאעש טען לאחרונה כי "המדינה האסלאמית" כוללת 16 מחוזות מחוץ לעיראק ולסוריה, כמה מהם באותה מדינה. מעבר לעיראק ולסוריה יש כיום לדאעש נוכחות משמעותית מאורגנת בעשר מדינות (ראו להלן).

17. למרות ה"התכווצות" הטריטוריאלית והפגיעה במשילות בעיראק ובסוריה המותג של המדינה האסלאמית לא נפגע בקרב הפעילים הג'האדיסטים ברחבי העולם. בשנה האחרונה נשבעו אמונים לדאעש ארגונים מקומיים חדשים. חלקם ארגונים מקומיים המזוהים עם אלקאעדה, שעברו לצידו של דאעש, וחלקם התארגנויות חדשות. כמה מהן הוקמו בסיוע פעילים שלחמו בסוריה ובעיראק וחזרו למדינות מוצאם. בכמה מקרים ניתן להבחין בקשר בין הפעילים שנלחמו או הנלחמים בסוריה ובעיראק לבין ההתארגנויות החדשות (הפיליפינים למשל).

18. עשרת השלוחות הבולטות כיום של דאעש הן:

א. **לוב, שבה הקים דאעש שלושה מחוזות.** אחד מהם ("מחוז טריפולי") היה עד לאחרונה המחוז היחיד מחוץ לעיראק ולסוריה בעל שליטה על מרחב טריטוריאלי, אולם עתה הוא נלחם על קיומו.

ב. **חצי האי סיני,** שם מנהלת שלוחת דאעש פעילות אינטנסיבית של גרילה וטרור נגד כוחות הביטחון המצרים, בעיקר בצפון סיני (מבלי שכוחות הביטחון המצרים יצליחו להכריע אותה).

ג. **סעודיה,** בה מצויים שני מחוזות, המבצעים פעולות טרור וגרילה ספוראדיות נגד המשטר הסעודי ונגד יעדים שיעים במזרח סעודיה.

ד. **אלג'יריה,** בה מצוי מחוז, המנהל פעולות גרילה נגד כוחות הצבא האלג'יריים.

ה. **מערב אפריקה,** שלוחה של דאעש המבוססת על ארגון בוקו חראם, שנשבע אמונים לאבו בכר אלבע'דאדי. השלוחה פועלת בניגריה ובמדינות שכנות לה.

ו. **אפגניסטאן/פקיסטאן,** מחוז ח'ראסטאן, שם נלחמים פעילי המחוז נגד הממשל בשתי המדינות ונגד הטאליבן.

ז. **בנגלדש**, שם מבצעים פעילי דאעש פעולות טרור הממשל המקומי, נגד זרים או "כופרים" במדינה.

ח. **קווקז**, שם פועלים שלושה מחוזות של דאעש על בסיס התארגנויות סלפיות-ג'האדיסטיות מקומיות בסיוע פעילים שחזרו לאחר לחימה בסוריה ובעיראק.

ט. **תימן**, שם פועלים שישה מחוזות של דאעש, הנלחמים נגד הממשל ונגד המורדים החות'ים.

י. **הפיליפינים**, שם הוקם לאחרונה מחוז על **בסיס ארגון אבו סיאף**, שהיה מזוהה בעבר עם אלקאעדה.

מה הלאה?

19. שני התהליכים, שהצבענו עליהם **ימשיכו להערכתנו בטווח הזמן הנראה לעין: תימשך הפגיעה ב"שטחי הליבה" של דאעש בעיראק ובסוריה**, עד למערכה על כיבוש מוצול ואלרקה (שתהייה מורכבת ומסובכת); בו בזמן **ימשיכו דאעש ותומכיו לקיים פעילות אינטנסיבית של טרור וגרילה**, ב"שטחי הליבה" בסוריה ובעיראק ובמקומות נוספים ברחבי העולם, במתווים השונים. ישראל לא הייתה עד כה "על הכוונת" של דאעש אך דווקא לנוכח המכות שסופג הארגון **עלול לגבור עניינו להוציא לפועל פיגוע ראווה נגד ישראל כדי להרים את המוראל ולהוכיח את יכולותיו המבצעיות.**

20. להערכתנו דאעש ימשיך "להתכווץ" עד שבסופו של תהליך יוכח, כי יומרתו להקים מדינה אסלאמית או ח'ליפות אסלאמית ברת-חיות הינה חזיון תעתועים. אולם בו בזמן טעות לחשוב שהריסת בסיס השליטה הטריטוריאלי של דאעש, תוביל להיעלמותו של דאעש כארגון טרור. לדעתנו, גם אם ליבו של "הגידול הסרטני" יעקר, תמשכנה לפעול הגרורות ששלח בסוריה, עיראק וברחבי העולם תוך כדי ביצוע שינויים מתחייבים. דאעש יפסיק להיות "מדינה אסלאמית" או "ח'ליפות" וישוב להיות ארגון טרור ג'האדיסטי הפועל בקרב המוסלמים הסונים, כפי שהחל את דרכו, אולם עם יכולות מבצעיות משופרות בהרבה.

21. הסיבות לכך שדאעש לא יעלם הינן רבות ולא כאן המקום לנתח אותן. די להצביע על הסיבה הבסיסית לכך: **המציאות הכאוטית במזרח התיכון של הטלטלה האזורית, שהביאה להתפרקות כמה מדינות לאום לא השתנתה, ואינה צפויה להשתנות בעתיד הנראה לעין.** בסוריה, עיראק, לוב ותימן ימשיכו ארגונים מזוינים לנהל מלחמות אזרחים על רקע דתי/עדתי/אזורי, במעורבות מעצמות ומדינות זרות. **המשטרים המרכזיים במדינות הללו ימשיכו להיות חסרי יכולת להעניק לאוכלוסייה ביטחון ושירותים בסיסיים.** זהו הואקום הביטחוני והשלטוני, שעל בסיסו קם והתפשט דאעש, וזאת הסיבה, שהארגון ימשיך להתקיים גם לאחר כיבושן של מוצול ואלרקה.

22. ארה"ב ורוסיה (ומדינות מזרח-תיכוניות) מודעות היטב לסכך את הבעיות האזוריות, המלווה את המערכה נגד דאעש וארגונים ג'האדיסטים נוספים (ובמרכזם ג'בהת אלנצרה, שלוחת אלקאעדה בסוריה). החשיבה המדינית-אסטרטגית של ארה"ב, רוסיה והקהילה הבינלאומית הינה **בכיוון חזרה**

למבנה הקודם של מדינות הלאום שקרסו, עם תיקונים מתחייבים. אולם **תפיסה זאת נדונה לכישלון**, שכן לאחר שקרסו מדינות הלאום הללו לא ניתן יהיה להחזיר את המצב לקדמותו. לפיכך יהיה צורך בחשיבה חדשה, אשר תעלה בקנה אחד עם המציאות בשטח. רעיונות ההסדרה שעל גיבושם עמלים עתה המעצמות עם נציגים בלתי מייצגים של האופוזיציה הסורית, אינם ברי מימוש.

23. כמה מילים על הארגון ה"מתחרה" לדאעש - ג'בהת אלנצרה, שלוחת אלקאעדה בסוריה:

א. **ג'בהת אלנצרה** הוקם בינואר 2012, כעשרה חודשים לאחר פרוץ מלחמת האזרחים בסוריה, ובראשית דרכו והוא פעל כשלוחה של "המדינה האסלאמית בעיראק". ביוני 2013 חל פילוג ביניהם. ג'בהת אלנצרה הוכר ע"י מפקדת אלקאעדה והפך לשלוחה הגדולה ביותר של **אלקאעדה מחוץ לאפגניסטן/פקיסטאן**.

ב. **המערכה האמריקאית מראשיתה כוונה נגד דאעש, שנתפס כמאיים יותר**. ג'בהת אלנצרה, בניגוד לדאעש, מקיים שיתופי פעולה עם ארגוני מורדים ונמנע מלהשתתף במתקפת הטרור העולמית, שמנהל דאעש. לפיכך **ג'בהת אלנצרה אינו נמצא "על הכוונת" של ארה"ב אלא של רוסיה בלבד**, בשל הסכנה שהוא מהווה עבור המשטר הסורי (אזורי אדלב וחלב, שבצפון סוריה, שבהם ג'בהת אלנצרה הינו הארגון הדומיננטי, נתפסים ע"י המשטר הסורי כחשובים יותר ומאיימים יותר מאשר אלרקה, שבמזרח).

ג. היחלשותו הטריטוריאלית של דאעש עלולה לחזק פוטנציאלית את הארגון המתחרה ג'בהת אלנצרה. בהיותו שלוחה של אלקאעדה, מהווה ג'בהת אלנצרה סכנה עתידית לארה"ב, למדינות אירופה ולקהילת הבינלאומית כולה, לא פחות מאשר דאעש (על אף שלעת עתה נמנע הארגון מלבצע פיגועים בחו"ל). יתרה מזאת בנוכחותו של ג'בהת אלנצרה ברמת הגולן גלום פוטנציאל איום גם כלפי ישראל, הגם שעד כה לא מומש פוטנציאל זה. מיקוד המערכה נגד דאעש בלבד לא יפתור איפא את בעיית הטרור הג'האדיסטי מיסודה.